

Valtion nuorisoasiain neuvottelukunta

15.1.2013

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman 2012-2015 vuosiarviointi 2012

Johdanto

Nuorisolain 5 §:n mukaan valtion nuorisoasiain neuvottelukunnan (Nuora) tehtävänä on arvioida vuosittain valtioneuvoston hyväksymän (lapsi- ja) nuorisopolitiikan kehittämisohjelman toteutumista. Tässä arviointiraportissa esitetään vuoden 2012 alusta voimaan astuneen kehittämisohjelman ensimmäisen vuosiarvioinnin tulokset.

Nuora hyväksyi syyskuussa 2012 lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman (lanuke) 2012-2015 arviointisuunnitelman. Suunnitelman mukaan ensimmäisessä vuosiarvioinnissa ei ole ohjelman toimeenpanon vasta alettua vielä mahdollista arvioida ohjelman ja sen toimenpiteiden vaikuttavuutta, joten siinä on päätetty koota yhteen arvioita ohjelman onnistuneisuudesta kokonaisuutena sekä arvioida ohjelman valmisteluprosessista.

Arviointisuunnitelman hyväksymisen yhteydessä Nuora perusti arviointijaoston tarkentamaan arviointisuunnitelmaa sekä valmistelemaan arviointiraportteja. Arviointijaoston jäseniksi valittiin Nuoran jäsen, Suomen Nuorisoyhteistyö Allianssi ry:n pääsihteeri Olli Joensuu; Nuoran pysyvä asiantuntijajäsen, tilastotutkija Sami Myllyniemi; Nuoran suunnittelija Jenni Similä (26.11. alkaen Kirsi Autio) ja Nuoran pääsihteeri Satu Tuomikorpi. Lisäksi arviointijaoston pysyväksi asiantuntijajäseneksi nimettiin ylitarkastaja Tarja Tolonen opetus- ja kulttuuriministeriön nuorisoyksiköstä.

Arviointijaosto valmisteli vuoden 2012 arviointiasetelman (liite), jossa ensimmäisen vuosiarvioinnin osa-alueiksi määriteltiin ohjelman valmistelun arviointi, ohjelman vastaavuus nuorten elämän ongelmiin, ohjelman koherenssi ja ohjelman toteuttamisen käynnistyminen. Tarkempia arviointikysymyksiä hahmoteltiin kahdeksan, joista viisi liittyy ohjelman valmistelun arviointiin ja kolme muihin kolmeen arvioinnin osa-alueeseen, yksi kuhunkin.

Arviointimateriaaleina on käytetty edellistä ja nykyistä kehittämisohjelmaa, aiemman ohjelman arviointeja, nykyisen ohjelman valmistelumateriaaleja, sen lausuntokierrokselle lähetettyä luonnosta sekä siitä saatuja lausuntoja, viimeaikaista nuorisotutkimusta sekä muutamien ohjelman valmisteluun osallistuneiden henkilöiden haastatteluita. Kunkin arviointikysymyksen yhteydessä käytetyt arviointimateriaalit on listattu kysymyksen käsittelyn lopussa.

Arviointiraportin rakenne noudattelee liitteenä olevassa arviointiasetelmassa määriteltyjä osa-alueita ja arviointikysymyksiä. Raportin on valmistellut Nuoran arviointijaosto ja se on hyväksytty Nuoran kokouksessa 15.1.2013.

1. Ohjelman valmistelun arviointi

1.1. Aiemman ohjelman arvioinnin hyödyntäminen uuden ohjelman valmistelun pohjana

Nuora hyväksyi edellisen ohjelman loppuarvioinnin jo helmikuussa 2011 eli niin hyvissä ajoin, että sitä pystyttiin hyödyntämään uuden ohjelman valmistelussa varsin hyvin. Toki voidaan kysyä, onko loppuarviointia järkevää tai ylipäänsä mahdollista tehdä ohjelmakauden ollessa vielä kesken. Uuden ohjelman valmistelun näkökulmasta on tietysti tärkeää, että edellistä ohjelmaa arvioidaan kattavasti jo hyvissä ajoin ennen ohjelmakauden päättymistä, mutta tämän asian ajaisi myös esimerkiksi laajan väliarvioinnin tekeminen toiseksi viimeisen ohjelmavuoden lopussa.

Ohjelmakauden 2007-2011 loppuraportti oli joka tapauksessa käytettävissä jo vuoden 2011 alussa ja sitä hyödynnettiin runsaasti uuden ohjelman valmistelussa. Loppuraportin suosituksista ainakin ajatukset ohjelman tiivistämisestä, toimeenpanovastuiden selkiyttämistä sekä kansalaisyhteiskunnan roolin vahvistamisesta ovat selvästi vaikuttaneet nykyisen ohjelman valmisteluun. Ohjelma on tiivistynyt niin, että siinä listattujen toimenpiteiden määrää on karsittu 47:stä 29:ään. Nykyisessä ohjelmassa on myös Nuoran ehdotuksen mukaisesti määritelty tarkemmin, mitä ikäryhmiä ja sukupuoliä toimenpiteet koskevat. Toimeenpanovastuiden osalta on määritelty tarkemmin, minkä tyyppisestä ohjauksesta kukin ministeriö vastaa (säädös-, resurssi- tai informaatio-ohjaus), ja myös kunnille ja järjestöille on annettu suuntaviivoja ohjelman paikallisen ja alueellisen toteutuksen suhteen.

Edellisen ohjelman arvioinnissa peräänkuulutettiin myös hallinnonalojen yhteistyön kehittämistä lapsi- ja nuorisopolitiikassa. Tämä huomioitiin uuden ohjelman valmistelussa nostamalla lasten, nuorten ja perheiden asioiden yhteinen hoito yhdeksi ohjelman yhdeksästä strategisesta tavoitteesta. Lisäksi jo ohjelman valmistelun aikana tehtiin konkreettista poikkihallinnollista yhteistyötä eri ministeriöiden sektoriohjelmaa valmistelevien virkamiesten kanssa sen varmistamiseksi, että sektoriohjelmien lapsiin ja nuoriin liittyvät kohdat ovat linjassa lanuken kanssa. Sektoriohjelmissa tarkoitetaan tässä opetus- ja kulttuuriministeriön valmistelemaa koulutuksen ja tutkimuksen kehittämisohjelmaa (KESU), sosiaali- ja terveysministeriön valmistelemaa sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämisohjelmaa (Kaste) ja sisäasiainministeriön valmistelemaa sisäisen turvallisuuden ohjelmaa (STO).

Tässä työssä ongelmia aiheuttivat ministeriöiden erilaiset käytännöt ohjelmien valmistelutyön avoimuuden suhteen. Jos jokin sama kirjaus oli tulossa sekä lanukeen että johonkin vähemmän avoimesti valmisteltavaan ohjelmaan, kyseisen kirjauksen käsittely avoimissa lanukekuulemisissa tai lanuken valmistelua varten perustetulla Facebook-sivulla muodostui ongelmalliseksi. Lisäksi valmistelun aikana ilmeni erimielisyyksiä sen suhteen, missä järjestyksessä eri ohjelmat tulisi hyväksyä. Osa ministeriöistä oli sitä mieltä, että sektoriohjelmat on hyväksyttävä ennen poikkihallinnollista lanukea, kun taas lanuken valmistelijat pitivät poikkihallinnollisen ohjelman hyväksymistä ensisijaisena. Lanuke hyväksyttiin lopulta ensimmäisenä 8.12.2011 (KESU 15.12.2011, Kaste 2.2.2012, STO 14.6.2012). Tästä hyväksymisjärjestyksestä tulee pitää kiinni myös ensi kerralla, minkä lisäksi olisi hyvä sopia hyvissä ajoin eri ministeriöiden kesken pelisäännöt valmistelun avoimen ja ohjelmien hyväksymisjärjestyksen suhteen.

Edellisestä ohjelmasta oli opittu myös siinä mielessä, että tällä kertaa ohjelman valmistelu aloitettiin riittävän hyvissä ajoin, jotta ohjelma pystyttiin hyväksymään ennen ohjelmakauden alkua. Siinä, missä vuosien 2007-2011 ohjelma hyväksyttiin valtioneuvostossa vasta joulukuussa 2007, vuosien 2012-2015 ohjelma hyväksyttiin jo joulukuussa 2011. Toki voidaan kysyä, miksi ensimmäinen ohjelmakausi alun alkaenkaan määriteltiin viiden vuoden pituiseksi, kun nuorisolain mukaan uusi ohjelma tulee hyväksyä neljän vuoden välein. Jatkossa on suositeltavaa pitäytyä siinä käytännössä, että ohjelmakausi alkaa aina eduskuntavaalivuotta seuraavan vuoden alussa. Jotta tähän päästäisiin, on seuraava ohjelma hyväksyttävä valtioneuvoston kokouksessa joulukuussa 2015. Jotta tarvittavat käännökset ehditään tehdä ajoissa, on ohjelman käytännössä oltava valmis jo lokakuun 2015 alussa. Näin ollen valmistelutyö on käytännössä aloitettava heti vuoden 2015 alussa.

Uuden ohjelman sisältöön liittyen edellisen ohjelman loppuarvioinnissa kehoitettiin korostamaan erityisesti nuorten työllisyyden edistämistä, opinto-ohjauksen kehittämistä, lasten ja nuorten terveyden edistämistä mm. mielenterveyspalveluita kehittämällä ja terveitä elämäntapoja edistämällä sekä nuorten vaikuttamismahdollisuuksien lisäämistä. Kaikki nämä teemat näkyvät uudessa ohjelmassa, mutta eivät erityisemmin priorisoituna kuin muutkaan asiat. Muutenkaan ohjelman tavoitteita ei ole erityisemmin priorisoitu, vaikka Nuora oli tällaistakin arviointiraportissaan esittänyt.

Edellisen ohjelman hyödyntämistä uuden ohjelman valmistelussa edesauttoi se, että Nuoran pääsihteerinä edellisen ohjelman arviointiraportin valmistelusta vastannut Liisa Sahi palkattiin hänen pääsihteerikautensa päätyttyä opetus- ja kulttuuriministeriön nuorisoyksikköön vastaamaan uuden ohjelman valmistelusta. Edellisen ohjelman arviointiin tiiviisti osallistuneen henkilön tietotaidon hyödyntäminen seuraavan ohjelman valmistelussa on perusteltua, kunhan varmistutaan siitä, että ohjelman laatiminen, toimeenpano ja arviointi säilyvät selkeästi toisistaan erillisinä tehtävinä.

HYVÄÄ:

- Edellisen ohjelmakauden arviointia hyödynnettiin Lanuken 2012-2015 valmistelussa eri osa-alueilla, niin sisältökysymyksissä, muotoiluissa, painotuksissa kuin myös hallinnonalojen yhteistyön kehittämisessä lapsi- ja nuorisopolitiikassa.
- Lanuken ja sektoriohjelmien yhteistyö toteutui eri ohjelmien valmisteluvaiheessa ja ohjelmia linkitettiin toisiinsa.
- Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman valmistelu koettiin avoimeksi (suhteessa muihin ohjelmiin).
- Ohjelmakausi aloitettiin eduskuntavaalivuotta seuraavan vuoden alussa. Seuraavan lanuken osalta tämä tarkoittaa ohjelman valmistumista lokakuussa 2015 ja hyväksymistä valtioneuvostossa joulukuussa 2015

KEHITETTÄVÄÄ:

- Ministeriöiden yhteistyötä tulee kehittää ohjelmavalmisteluöskentelyssä esimerkiksi luomalla yhteiset pelisäännöt liittyen valmistelun avoimuuteen ja ohjelmien hyväksymisjärjestykseen.

Käytetyt arviointimateriaalit:

- Opetusministeriön julkaisuja 2007:41: Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelma 2007-2011
- Valtion nuorisoasiain neuvottelukunnan julkaisuja nro 44: Raportti lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelman 2007-2011 toteutumisesta
- Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:5: Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelma 2012-2015
- Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:1: Koulutus ja tutkimus vuosina 2011–2016. Kehittämissuunnitelma
- Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2012:1 Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämissuunnitelma KASTE 2012-2015.
- Sisäasiainministeriön julkaisusarja 26/2012: Turvallisempi huomina – Sisäisen turvallisuuden ohjelma

1.2. Yhdenvertaiset mahdollisuudet osallistua ohjelman valmisteluun

Ohjelmaa valmisteltiin kaiken kaikkiaan varsin avoimesti. Valmistelun aikana järjestettiin kaksi avointa keskustelutilaisuutta sidosryhmille (8.6.2011 ja 15.8.2011, osallistujia molemmissa yli 100). Tilaisuuksiin liittyi myös verkkovaikuttamista sekä ennen että jälkeen tilaisuuksia. Lisäksi tehtiin kolme erillistä, avointa Webropol-kyselyä kesä-syyskuun aikana, jotka tuottivat laajan aineiston valmistelun pohjaksi. Nuoria kuultiin niin heidän omista tilaisuuksissaan kuin keväällä 2011 toteutetun verkkokyselyn (Nuorten paneeli 2011) kautta.

Ohjelman valmisteluun oli mahdollista osallistua myös toukokuussa 2011 avatulla Facebook-sivulla sekä otakantaa.fi –sivustolla, jossa keskustelu ohjelmasta oli auki 11.-26.10.2011. Facebook-sivu toimi pääasiassa tiedotuskanavana ohjelman valmistelusta kiinnostuneille tahoille. Otakantaa.fi –sivuston keskustelu täydensi 20.9.2011 alkanutta laajaa lausuntokierrosta, jota varten lausuntopyyntö lähetettiin 170 eri taholle. Lausuntokierrosta markkinoitiin avoimesti ja yksittäisiä kuntia sekä erityisesti kansalaisjärjestöjä kannustettiin jättämään omat lausuntonsa. Lausuntoja annettiin yhteensä 135 ja otakantaa.fi-sivustolle tuli 7 kommenttia.

Laaja lausuntokierros oli hyvä asia. On kuitenkin muistettava, että sillä, keille lausuntopyyntö lähetetään, rajataan aina sitä, keiltä lausuntoja lopulta saadaan. Siksi tuntuukin erikoiselta, että lausuntopyyntö on lähetetty vain kahteen kuntaan, yhteen aluehallintovirastoon ja korkeakouluista vain ammattikorkeakouluihin. Tämä on saattanut vähentää muiden kuntien, aluehallintovirastojen ja korkeakoulujen motivaatiota antaa oma lausuntonsa. Seuraavaa ohjelmaa valmisteltaessa lausuntopyyntö olisikin syytä lähettää joko kaikkiin kuntiin, aluehallintovirastoihin ja korkeakouluihin tai olla erikseen lähettämättä sitä näistä mihinkään ja luottaa siihen, että lausuntokierrosta avoimesti markkinoimalla saadaan riittävä määrä lausuntoja myös näiltä tahoilta.

Yhdenvertaisten osallistumismahdollisuuksien näkökulmasta on hyvä, että valmistelutilaisuuksiin liittyi verkkovaikuttamista ja että valmisteluun oli muutenkin mahdollista osallistua verkon kautta (Facebook-sivu, otakantaa.fi). Verkkovaikuttamismahdollisuudet vähentävät maantieteellisten etäisyyksien merkitystä ja lisäävät näin alueellista tasa-arvoa valmistelutyössä. Myös esimerkiksi liikuntavammaisten osallistumismahdollisuudet paranevat verkkovaikuttamismah-

dollisuuden ansiosta. Toisaalta vähäinen osallistuminen verkkokeskusteluun herättää kysymyksen verkkovaikuttamisen onnistuneesta mahdollistamisesta ja yhdenvertaisuuden tosiasiallisesta toteutumisesta. Ohjelman valmistelussa huomioitiin hyvin eri vaikuttamiskanavia ja hyödynnettiin jo olemassa olevaa verkkokuulemisen välinettä. Verkkoa vaikuttamisen välineenä ei erikseen markkinoitu ohjelman valmistelussa. Verkkovaikuttamismahdollisuuksia tuleekin vastaisuudessa nostaa enemmän esiin muiden vaikuttamismuotojen rinnalla.

Edellä mainitut osallistumismahdollisuudet olivat pääasiassa järjestöille ja yksittäisille nuorille suunnattuja. Ministeriöistä valmistelutyöhön saatiin parhaiten mukaan opetus- ja kulttuuriministeriö sekä sosiaali- ja terveysministeriö. Opetus- ja kulttuuriministeriön sisällä pidettiin lokamarraskuussa 2011 yhteisiä keskustelu- ja kommentointitilaisuuksia, joissa sovittiin yhteen lanuken ja KESU:n sisältöjä. Ohjelmien yhteensovittaminen onnistui virkamiesten arvion mukaan aikaisempaa paremmin: lanuken abstraktiotasoa oli nostettu, mikä helpotti ohjelmien rinnakkaista työstämistä ja tavoitteiden kytkemistä toisiinsa. Ohjelmia myös käsiteltiin samoissa sivistyspoliittisen ministerityöryhmän kokouksissa.

Toinen merkittävä ministeriö ohjelman valmistelussa oli sosiaali- ja terveysministeriö ja valmistelun aikana oltiin puolin ja toisin yhteydessä Kaste-ohjelman valmistelijoiden kanssa sekä osallistuttiin sosiaali- ja terveysministeriön järjestämiin Kasteen valmistelukokouksiin syksyn 2011 aikana. Ohjelmien valmistelu rinnan ja tiedonvaihto ohjelmien välillä onnistui käsillä olevissa olosuhteissa niin hyvin kuin mahdollista. Rakenteet, joissa ohjelman valmistelua tehtiin, koettiin STM:n näkökulmasta hankaliksi. Ensinnäkin STM koki oman roolinsa riittämättömäksi lanuken valmistelussa. Ohjelman valmistelussa olisi jo aikaisemmassa vaiheessa pitänyt ottaa STM mukaan yhteistyökumppaniksi, sillä ministeriöiden tasolla OKM ja STM ovat keskeisiä toimijoita lapsi- ja nuorisopoliittisten asioiden valmistelussa. Ongelmalliseksi STM:n näkökulmasta koettiin jo lapsi- ja nuorisopoliittikan kehittämisohjelman kohderyhmä, lapset ja nuoret. Ohjelman valmistelua ohjaa nuorisolaki ja toimenpiteet ovat pitkälti nuorisopoliittisia. Jos ja kun ohjelma kuitenkin kattaa myös lapset, valtioneuvoston tasoinen koordinaatioelin olisi sosiaali- ja terveysministeriön virkamiesten näkökulmasta perusteltua. Sosiaali- ja terveysministeriön virkamiehet ehdottivatkin yhteistyörakenteen luomista lapsi- ja perhepoliittisissa asioissa valtioneuvostotasolle, jonka tehtävänä olisi esimerkiksi lapsi- ja nuorisopoliittikan kehittämisohjelman valmistelu sekä lapsivaikutusten arviointi. Tätä perusteltiin lapsia ja nuorisoa koskevien asioiden marginaalisuudella valtionhallinnossa ja toisaalta lapsi ja nuorisotilaisuuksien hajanaisuudella jo ministeriöiden sisälläkin.

Muut ministeriöt otettiin valmistelutyössä ehkä kaikkein heikoiten huomioon. Lausuntopyyntö ohjelmaluonnoksesta lähetettiin kyllä muihin ministeriöihin ja ohjelman vastuutuksia arvioitiin osittain saatujen lausuntojen perusteella, mutta valmistelun alkuvaiheessa muita ministeriöitä olisi voinut osallistaa laajemmin.

HYVÄÄ:

- Ohjelman valmistelussa toteutettiin monipuolisesti erilaisia osallistumismahdollisuuksia lyhyessä ajassa mukaan lukien yhdenvertaisten osallistumismahdollisuuksien kannalta tärkeät verkkovaikuttamismahdollisuudet.
- Nuoret osallistuivat lapsi- ja nuorisopoliittikan kehittämisohjelman valmisteluun

KEHITETTÄVÄÄ:

- Verkkovaikuttamismahdollisuuksia tulee kehittää ja markkinoida, jotta niistä kehittyä aito ja käytössä oleva osallistumiskanava ohjelman valmistelutyössä.
- Lausuntopyyntökäytäntöä tulee selkeyttää.
- Lapsi- ja nuorisopolitiikan valmistelussa esiintyneet ongelmat ministeriöiden välillä nostavat esiin kysymyksen valmisteluvastuista ja rakenteista. Yhteistyörakenteita tulee edelleenkin selkeyttää.

Käytetyt arviointimateriaalit:

- Opetus- ja kulttuuriministeriön nuorisoyksikön verkkolevyasemalle tallennetut lausuntopyyntö, lausunnot ja lausuntoyhteenvedot
- OKM:n ja STM:n valmistelutyössä mukana olleiden virkamiesten haastatteluja, 4 kpl

1.3. Sidosryhmien osallistumisen vaikutukset ohjelman valmisteluun

Kansalaisjärjestöjen mukanaolo vaikutti erityisesti ohjelman temaattisiin painotuksiin, kun taas ministeriöiden mukanaolo vaikutti lähinnä ohjelman toimeenpanoon liittyviin linjauksiin. Tiiviimminkin mukana olleista ministeriöistä erityisesti sosiaali- ja terveysministeriöllä olisi voinut olla enemmänkin vaikutusta myös ohjelman sisältöön, sillä sosiaali- ja terveydenhuollon näkökulma on jäänyt heikoksi niin ohjelman tavoitteenasettelussa kuin toimenpiteissä.

Valmistelutyön loppuvaiheessa pidetyllä lausuntokierroksella oli vielä melko paljon vaikutuksia ohjelman sisältöön ja rakenteeseen. Saatujen lausuntojen perusteella esimerkiksi otsikointien ja sisällön suhdetta täsmennettiin hiomalla otsikoiteja ja osittain sisältöjäkin sekä ryhmittelemällä strategisia tavoitteita ja niiden alaisia toimenpiteitä uudelleen. Eri toimijoiden roolia tarkennettiin määrittelemällä kullekin toimenpiteelle selkeästi sekä valtakunnallinen toteutus että suuntaaviivat alueelliselle ja paikalliselle toiminnalle ja työlle. Alueellisissa ja paikallisissa suuntaviivoissa huomioitiin lausunnoissa esitettyjen toiveiden mukaisesti sekä kunnat että järjestöt.

Lausunnoissa toivottiin myös ohjelman selkeämpää priorisointia, mutta ohjelmaan sisällytettyjä tavoitteita ja toimenpiteitä ei kuitenkaan laitettu mihinkään tärkeysjärjestykseen. Priorisointi tapahtuikin oikeastaan jo siinä vaiheessa, kun päätettiin, mitä asioita otetaan mukaan ohjelmaan ja mitä ei. Jotta nämä priorisoinnit pysyivät kirkkaina ja ohjelma tiiviinä, kaikkia lausunnoissa tehtyjä lisäsehdotuksia ei voitu huomioida.

Lausuntojen huomioimisen mahdollisuutta heikensi osaltaan myös se, että lausunnot olivat keskenään ristiriitaisia. Suurimmat ristiriidat muodostuivat järjestöjen ja ministeriöiden välille, kun järjestöt halusivat ohjelmaan mahdollisimman paljon erilaisia itselleen tärkeitä asioita ja ohjelman toimeenpanosta vastaavat ministeriöt puolestaan eivät halunneet ohjelman lisäävän velvoitteitaan hallitsemattomasti. Järjestöt esimerkiksi toivoivat, että ohjelmassa olisi täsmennetty samoihin aiheisiin liittyviä hallitusohjelmakirjauksia, kun taas ministeriöt pitivät hallitusohjelman antamia suuntaviivoja riittävinä.

Kaiken kaikkiaan voidaan sanoa, että sidosryhmille mahdollistettiin monimuotoinen osallistuminen ohjelman valmisteluun, mutta kokemukset osallistumisen vaikuttavuudesta vaihtelivat. Vaikuttaminen ja kuuleminen koettiin joidenkin toimijoiden osalta jossain määrin näennäiseksi.

Vastaisuudessa onkin syytä pohtia, miten sinänsä ansiokasta valmistelun avoimuutta jatketaan ja vahvistetaan niin, että eri sidosryhmät kokevat paneutumisensa ja työpanoksensa merkitykselliseksi. Samoin nuorten kuulemista niin ohjelman arvioinnissa kuin uuden valmistelussa on hyvä vahvistaa edelleen.

HYVÄÄ:

- Sidosryhmät huomioitiin monipuolisesti ohjelman valmistelussa.
- Sidosryhmien työ eri vaiheissa vaikutti ohjelman sisältöihin ja rakenteelliseen muotoon
- Sidosryhmät olivat ainakin osittain tyytyväisiä osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksiinsa ohjelman valmistelussa.

KEHITETTÄVÄÄ:

- Sidosryhmät tulee osallistaa jo ohjelman valmistelun käynnistymisvaiheessa.
- Osallistumiskäytäntöjä tulee kehittää niin, että osallistujien kokemus työpanoksensa merkityksellisyydestä vahvistuu (käytetty aika ja resurssit suhteessa vaikutuksiin ohjelman valmistelussa)
- Nuorten kuuleminen ohjelman valmistelussa ja arvioinnissa on yhtäältä hyvä käytäntö, mutta toisaalta sitä voi vielä huomioida paremmin tulevinä vuosina

Käytetyt arviointimateriaalit:

- Opetus- ja kulttuuriministeriön nuorisoyksikön verkkolevyasemalle tallennetut lausunto-
pyyntö, lausunnot ja lausuntoyhteenvedot
- Valmisteluprosessiin osallistuneiden järjestöjen edustajien haastattelut, 4 kpl

1.4. Toimenpiteet valmisteluprosessin avoimuuden varmistamiseksi

Ohjelman valmistelussa pyrittiin noudattamaan mahdollisimman suurta avoimuutta. Kohdassa 1.2 mainitut tilaisuudet, verkko-osallistumismahdollisuudet ja lausuntokierrokset olivat avoimia kaikille aiheesta kiinnostuneille. Ohjelman valmistelutyöhön kuului viestintäsunnitelman laatiminen, joka kuitenkin erilaisista syistä jäi puolitiehen. Tämä vaikutti tiedottamisen ja viestinnän laajuuteen eri kuulemismenettelyissä valmistelun edetessä. Pääasiallisesti avoin tiedotus tapahtui ministeriön internet-sivuilla sekä joltain osin Allianssi expressin kautta.

Rajoitteita avoimuudelle asettivat kohdassa 1.1 mainitut eri ministeriöiden ohjelmavalmistelun erilaiset avoimuuskäytännöt sekä valmistelun tiukka aikataulu, joka pakotti valmistelijat keskittymään varsinkin prosessin loppuvaiheessa itse valmistelutyöhön siitä tiedottamisen sijaan. Aikataulusta tuli odotettua kireämpi, koska ohjelmalle suuntaviivat antava hallitusohjelma valmistui hallitusneuvotteluiden venähtämisen takia odotettua myöhemmin. Tämänäyttypisiin lanukevalmistelijoista riippumattomiin viivytyksiin on jatkossa varauduttava aloittamalla ohjelman valmistelu ajoissa ja tekemällä mahdollisimman paljon valmistelutyötä jo ennen hallitusohjelman hyväksymistä.

HYVÄÄ:

- Pyrkimys mahdollisimman laajaan avoimuuteen ja siinä onnistuminen monipuolisten osallistumistapojen toteuttamisen kautta oli onnistunut käytäntö.

KEHITETTÄVÄÄ:

- Avoimuuden ja tiedon ajantasaisuuden varmistamiseksi kannattaa vastaisuudessa panostaa tiedotukseen ja huolehtia viestintäsuunnitelman laadinnasta ohjelman valmisteluprosessin suunnitteluvaiheessa.
- Ohjelman valmistelutyötä kannattaa entisestään varhentaa ja ennakoida mahdolliset valmisteluun liittyvät viivytykset.

Käytetyt arviointimateriaalit:

- Opetus- ja kulttuuriministeriön nuorisoyksikön verkkolevyasemalle tallennetut lausuntopyyntö ja lausuntoyhteenvedot
- OKM:n ja STM:n valmistelutyössä mukana olleiden virkamiesten haastatteluja, 1 kpl

1.5. Ohjelman valmisteluun osallistuneiden kokemus hallinnon avoimuudesta valmisteluprosessissa

Ohjelmaluonnoksesta annetuissa lausunnoissa sekä kiitettiin avoimuudesta ja nuorten kuulemisesta valmisteluprosessissa että moitittiin niiden puutteesta. Arviot avoimuudesta siis vaihtelivat vastaajasta riippuen. Suoranaisen avoimuuden puutteen lisäksi valmistelua moitittiin tiukasta aikataulusta, joka liittyy olennaisesti valmistelun avoimuuteen, kuten kohdassa 1.4 on kuvattu. Erityisesti valmistelun alkuvaiheeseen olisi toivottu suurempaa avoimuutta ja osallistumismahdollisuuksia. Avoimuuden tuntua heikensi myös se, että valmistelutilaisuuksissa ja verkossa kommentoitavaksi tulivat vain ohjelman tavoite- ja toimenpideoiot eikä keskustelua käyty ohjelman yleisistä perusteista. Sisällön rakenteellisista muutoksista saatiin tietoa prosessin aikana, mutta mahdollisuudet rakenteeseen vaikuttamiseen koettiin vähäisiksi.

Ansiokkaaksi ohjelman valmistelussa koettiin kuulemismahdollisuuksien luominen ja monimuotoinen toteuttaminen. Nuorten osallistumisen onnistuneena käytäntönä pidettiin Nuorisopolitiikka Nyt –tulevaisuusfoorumi, joka toteutettiin yhteistyössä Nuva ry:n kanssa. Foorumissa 100 suomalaista nuorta kokoontui Tampereelle lausumaan mielipiteensä ohjelmaluonnoksesta. Haastatteluissa ehdotettiin jatkossakin valmisteluprosessin eri vaiheiden toteuttamista yhteistyössä eri toimijoiden kanssa (tutkimus, järjestöt). Moni toimija olisi halunnut olla mukana vaikuttamassa heti prosessin alkuvaiheessa. Kiinnostus ohjelman suunnitteluun oli laajaa ja erilaiset tilaisuudet mahdollistivat vahvan sitoutumisen. Samaan aikaan vahva osallistuminen valmisteluprosessiin tuotti osalle osallistujista kokemuksen vaikuttamisen näennäisyydestä: käytetty aika ja panostus tuntuivat suurelta siihen nähden, miten työ näkyi valmiissa ohjelmassa.

Niin OKM:n sisällä kuin STM:ssäkin avoimuus koettiin onnistuneena. Joskin STM olisi toivonut kahdenkeskisiä tapaamisia ja luonnosten käsittelyä yhteisen pöydän äärellä.

HYVÄÄ:

- Ohjelman valmistelutyöstä oltiin kiinnostuneita ja vahva sitoutuminen ohjelman valmisteluun oli mahdollista
- Nuorisopolitiikka Nyt –tulevaisuusfoorumi koettiin onnistuneena nuorten osallistumisen välineenä

KEHITETTÄVÄÄ

- Jatkossa voi pohtia ohjelman valmisteluprosessin toteuttamista entistä tiiviimmin esimerkiksi kunta-, järjestö- ja tutkimuskentän kanssa jo heti ohjelman alkuvaiheista lähtien
- Ohjelman kannalta keskeiset yhteistyökumppanit valtioneuvoston sisällä tulee kartoittaa ja kytkeä mukaan ohjelman valmisteluun aikaisessa vaiheessa.

Käytetyt arviointimateriaalit:

- Opetus- ja kulttuuriministeriön nuorisoyksikön verkkolevyasemalle tallennetut lausuntopyyntö, lausunnot ja lausuntoyhteenvedot
- Valmisteluprosessiin osallistuneiden järjestöjen edustajien haastattelut, 4 kpl

2. Ohjelman vastaavuus nuorten elämän ongelmiin

Nuorisotyöttömyys ja siitä seuraavat toimeentulo-ongelmat olivat ohjelman valmistelun aikaan kenties suurimpia nuorten elämän ongelmia. Kun ohjelma hyväksyttiin joulukuussa 2011, 15-24 –vuotiaiden nuorten työttömyysaste oli 17,8 %, eli yli 10 prosenttiyksikköä korkeampi kuin koko väestön työttömyysaste. Tämä onkin huomioitu ohjelmassa hyvin, sillä strategisessa tavoitteessa 3 käsitellään nuorten työllisyyttä ja strategisessa tavoitteessa 6 nuorten asumista ja toimeentuloa.

Pekka Myrskylän mukaan peruskoulun jälkeinen koulutus vähentää työttömäksi joutumisen riskiä selvästi. Onkin huolestuttavaa, että esimerkiksi vuonna 2011 peruskoulun tai 10. luokan päättäneistä 5 prosenttia jäi yhteishaussa ilman paikkaa ja 2 prosenttia jätti kokonaan hakematta. Näitä nuoria silmällä pitäen lanukeen on sisällytetty erittäin tarpeellisia toimenpiteitä liittyen nuorten työpajatoimintaan ja etsivään nuorisotyöhön (toimenpide 3.1) erilaisiin oppimis- ja työttömyyspolkuihin (toimenpide 3.2) ja perusopetuksen päättävien nuorten ohjaukseen (toimenpide 7.2).

Myrskylän tutkimus tekee myös näkyväksi vieraskielisten nuorten suuren riskin jäädä työttömiksi tai ulkopuoliseksi. Vieraskielisten nuorten osuus ulkopuolella olevista ja työttömistä on 23 % eli nelinkertainen väestöosuuteen verrattuna. Vain peruskoulun suorittaneiden vieraskielisten nuorten ulkopuolisuus- ja työttömyysriski on lähes kuusinkertainen kotimaisia kieliä puhuviin nuoriin verrattuna. Edellä mainituissa lanuken toimenpiteissä ei ole erikseen mainittu vieraskielisiä tai maahanmuuttajataustaisia nuoria. Koska riski jäädä ulkopuolelle on erityisen suuri näiden ryhmien kohdalla, tulisi vieraskielisten ja maahanmuuttajataustaisten nuorten näkyä muissakin toimenpidekohdissa kuin 4.1 (rasismi, syrjintä ja suvaitsemattomuus).

Myös nuorten mielenterveysongelmat olivat ohjelman valmistelun aikaan pinnalla. Kouluterveyskyselyn mukaan vuonna 2011 peruskoulun pojista 8 prosenttia ja tytöistä 18 prosenttia kokee keskivaikeaa tai vaikeaa masentuneisuutta eli on riskissä masentua. Tilastokeskuksen mukaan psykiatrisessa laitoshoidossa olleiden nuorten määrä on kymmenessä vuodessa kasvanut 1,5-kertaiseksi. Eläketurvakeskuksen mukaan vuonna 2011 nuoria siirtyi eläkkeelle mielenterveyden järkkymisen takia enemmän kuin koskaan aikaisemmin. Nämä kaikki viittaavat nuorten mielenterveysongelmien lisääntymiseen, mikä on huomioitu lanukessa sisällyttämällä nuorten hyvinvointia ja terveyttä käsittelevään strategiseen tavoitteeseen 8 erillinen päihteisiin ja mielenterveyteen liittyvä toimenpidekokonaisuus (toimenpide 8.5).

Kouluterveyskyselyn mukaan vuonna 2011 ilman läheistä ystävää peruskoulua käyvistä pojista oli 12 prosenttia ja tytöistä 6 prosenttia, lukiolaispojista 11 prosenttia ja -tytöistä 5 prosenttia sekä ammattiin opiskelevista pojista 9 prosenttia ja tytöistä 5 prosenttia. Kun samaan aikaan nuoret itse mieltävät ystävien puutteen suuremmaksi syrjäytymistä aiheuttavaksi tekijäksi kuin työn, koulutuksen tai aineellisen hyvinvoinnin puutteen (Nuorten vapaa-aikatutkimus 2009), on erittäin tärkeää, että lanukeen on sisällytetty toimenpiteitä myös esimerkiksi nuorten harrastusmahdollisuuksien parantamiseksi (strategiset tavoitteet 2 ja toimenpide 5.1) ja toisaalta kiusaamisen vähentämiseksi (toimenpide 8.3).

Kaiken kaikkiaan ohjelmassa on otettu hyvin huomioon viimeaikaisen nuorisotutkimuksen ja nuoria koskevan yhteiskunnallisen keskustelun aiheita. Ohjelmassa huomioidaan nuorten eri elämänalueita varsin kokonaisvaltaisesti. Sen voikin tavoitteiltaan sanoa vastaavan hyvin nuorten elämän ongelmiin. Toimenpiteiden toteutumista arvioitaessa tulee kuitenkin ottaa huomioon myös mahdolliset muutokset nuorten toimintaympäristössä, jotka ovat tapahtuneet ohjelman asettamisen jälkeen. Esimerkiksi Suomen kiristynyt taloustilanne ja Euroopan talouskriisi saattavat ohjelmakauden kuluessa edelleen muuttaa nuorten elämäntilanteita ja ongelmia.

HYVÄÄ:

- Ohjelman sisällön koostamisessa on huomioitu valmisteluajankohtana ajankohtaiset, nuorten elinoloihin vaikuttavat tekijät.
- Ohjelmassa painotetaan ennaltaehkäisevien toimien merkitystä ja tavoitteena on vahvistaa nuorten elämän perusedellytyksiä kuten harrastusmahdollisuuksia ja vähentää kiusaamista.
- Nuorten työllistyminen, erilaiset työllistymis- ja oppimispolut sekä toisaalta työmarkkinoiden muutoksien vaikutusten tarkastelu tukevat strategisesti toisiaan ja toivottavasti edistävät nuorten työllistymistä.

KEHITETTÄVÄÄ:

- Yhdenvertaisten työllisyys- ja koulutuspolkujen mahdollistamisessa tulee olla aikaisempaa enemmän herkkyyttä erilaisille nuorten ryhmille. Esimerkiksi vieraskielisten nuorten tosiasiainen riski jäädä koulutuksen ja työllistymisen ulkopuolelle on moninkertainen suhteessa kotimaisia kieliä puhuviin nuoriin.
- Joidenkin sisältötavoitteiden osalta, kuten nuorten mielenterveys, tiiviimpi tai tarkemmin eritelty yhteistyö esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuoltoalan kanssa on tulevaisuudessa toivottavaa.

Käytetyt arviointimateriaalit:

- Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:5: Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2012-2015
- Tilastokeskuksen työvoimatutkimus 2011, joulukuu
- Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 12/2011: Pekka Myrskylä: Nuoret työmarkkinoiden ja opiskelun ulkopuolella
- Terveys- ja hyvinvoinnin laitos: Kouluterveyskysely 2011
- Tilastokeskus: Nuori tasa-arvo
- Helsingin Sanomat 11.8.2012: Yhä useampi nuori jää eläkkeelle
- Aika vapaalla: Nuorten vapaa-aikatutkimus 2009

3. Ohjelman koherenssi

Ohjelmasta on selvästi pyritty tekemään selkeämpi ja johdonmukaisempi kokonaisuus kuin edeltäjästään. Ohjelmaan eri tahoilta kohdistuvien odotusten ja toiveiden ristipaineessa on ollut vaikea tehtävä säilyttää ohjelma tiiviinä ja koherenttina. Pääosin siinä on kuitenkin onnistuttu hyvin. Seuraavassa silti muutama kriittinen huomio ohjelman rakenteesta ja kielestä.

Ohjelman strategisten tavoitteiden ryhmittely kolmen kattoteeman alle tuntuu keinotekoiselta ja on johtanut melko kummallisiin linjanvetoihin sen suhteen, mikä kuuluu minkin teeman alle (esim. miksi työllisyys on osallisuutta, mutta koulutus arjenhallintaa?). Ryhmittelyn olisi voinut jättää tekemättä, jolloin osallisuudesta, yhdenvertaisuudesta ja arjenhallinnasta olisi tullut koko ohjelman kattoteemoja niin kuin ne käytännössä pitkälti ovatkin.

Myös toimenpiteiden ryhmittely eri strategisten tavoitteiden alle on osin keinotekoista, minkä seurauksena selkeästi toisiinsa liittyviä asioita on joutunut erilleen toisistaan (esim. harrastusten sukupuolittuneisuus strategisen tavoitteen 5 alla erillään strategisen muista, tavoitteen 2 alle ryhmitellyistä harrastuksiin liittyvistä toimenpiteistä). Parhaimmillaan ryhmittelyt selkiyttävät tämäntyyppisiä asiakirjoja, huonoimmillaan sekavoittavat. Tässä tapauksessa tulos on jotain siltä väliltä.

Tiettyä epäselvyyttä ohjelmaan aiheuttaa se, että ministeriöiden vastuiden määräytymistä eri toimenpiteiden toimeenpanon osalta ei ole aina perusteltu selkeästi. Esimerkiksi toimenpiteessä 8.3 (kiusaaminen) työ- ja elinkeinoministeriötä ja puolustusministeriötä ei ole lainkaan mainittu toimenpiteen valtakunnallista toteutusta kuvaavassa tekstissä, mutta tekstin alla olevassa taulukossa niille on kuitenkin määritelty informaatio-ohjausrooli. Tehokkaan toimeenpanon varmistamiseksi ja seurannan mahdollistamiseksi olisi tärkeää, että ohjelmassa lukisi selkeästi, mitä kunkin ministeriön odotetaan kunkin toimenpiteen osalta tekevän.

Ohjelmassa on paitsi määritelty eri ministeriöiden toimeenpanovastuut myös annettu suunta- viivat alueelliselle ja paikalliselle toiminnalle ja työlle, joita kuntien ja järjestöjen toivotaan toteuttavan. Ohjelma on kuitenkin varsin virkakielinen, joten sopii kysyä, kuinka hyvin se soveltuu erityisesti järjestöjen käyttöön. Kielenkäytön suhteen on muistettava, että myös tavallisten nuorten pitäisi pystyä lukemaan ohjelmaa ja saamaan sitä kautta tietoa oikeuksistaan.

HYVÄÄ:

- Ohjelma on johdonmukaisempi ja selkeämpi kuin edeltäjänsä. Siinä on huomioitu sukupuolinäkökulma, ikäjakaumat ja ministeriöiden vastuiden määräytyminen eri toimenpiteiden osalta sekä ehdotettu suuntaviivoja alueelliselle ja paikalliselle toiminnalle.

KEHITETTÄVÄÄ:

- Niin strategisten tavoitteiden ryhmittelyssä kolmen kattoteeman alle kuin myös toimenpidekokonaisuuksien ryhmittelyssä strategisten tavoitteiden alle tuottaa joltain osin epäselvyyttä tai jaottelu vaikuttaa keinotekoiselta
- Joidenkin toimenpiteiden osalta ministeriöiden vastuiden määrittely on epäselvää. Tehokas toimeenpano edellyttää selkeyttä vastuurooleissa.

- Tulevaisuudessa lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman kirjoitusasussa tulee huomioida laaja-alaisemmin monipuolinen lukijakunta: ohjelma ei ole tarkoitettu ainoastaan virkamiehille ja poliitikoille, vaan toivottavasti jatkossa se olisi mielenkiintoista luettavaa myös järjestötoimijoille, vapaaehtoistyöntekijöille, nuorille, suomea/ruotsia toisena äidinkielenään puhuville jne.

Käytetyt arviointimateriaalit:

- Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:5: Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2012-2015

4. Ohjelman toteuttamisen käynnistyminen

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma valmisteltiin tilanteessa, jossa Euroopan talouskriisi oli jo käynnissä. Suomen taloustilanne on heikentynyt, mikä heijastuu myös lapsia ja nuoria koskeviin palveluihin ja instituutioihin sekä perheiden sosioekonomiseen asemaan ja hyvinvointiin. Tämä luo haasteita lanukessa määriteltyjen toimenpiteiden toteuttamiselle.

Suomalaista nuoria koskevaa yleistä keskustelua on vuonna 2012 leimannut huoli nuorista. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman käynnistymistä on kehystänyt nuorten syrjäytymisestä käyty yhteiskunnallinen keskustelu niin mediassa kuin esimerkiksi presidentinvaaleissa ja kunnallisvaaleissa. Nuorisotakuu on jo ennen voimaan astumistaan saanut paljon mediahuomiota osakseen samaan aikaan, kun nuorten työttömyysaste on pysytellyt keskimäärin samalla tasolla kuin edellisenä vuonna ja ammatillisen koulutuksen aloituspaikkoja aiotaan vähentää vuonna 2013. Presidentti Sauli Niinistön käynnistämä Ihan tavallisia asioita –kampanja on nostattanut keskustelua liittyen nuorten syrjäytymisen syistä ja tavoista ehkäistä syrjäytymiskehitystä. Euroopan talouskriisi ja Etelä-Euroopan syvä nuorisotyöttömyys heijastuvat myös Suomeen ja huoleen nuorten pääsystä työelämään. Erilaiset nuorten elämän ongelmat korostuivat yhteiskunnallisessa keskustelussa, vaikka suurin osa nuorista voi hyvin. Ongelmiin keskittymisen lisäksi kiristyneessä taloustilanteessa tulee huolehtia nuorten hyvinvoinnista ja edistää niitä tekijöitä, jotka vahvistavat lasten ja nuorten kykyä pärjätä elämässä.

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman johtoryhmän (työryhmän) toiminta on käynnistynyt 29.10.2012, joten ensimmäiset seurantatiedot ministeriöistä saadaan vasta alkuvuodesta 2013. Kunnissa ja järjestöissä tehtävän toimeenpanon osalta voidaan todeta, että opetus- ja kulttuuriministeriön nuorisoyksikkö on myöntänyt ohjelman toimeenpanoa varten 2 550 000 euroa hankeavustuksia. Avustukset jakautuivat 55 toimijalle ja opetus- ja kulttuuriministeriön omaan Lukutaito-hankeeseen. Hankkeiden päämäärinä on käytännössä toteuttaa kehittämisohjelman tavoitteita ja toimenpiteitä. Tarkoituksena on myös lisätä eri toimijoiden välistä yhteistyötä. Hankesisällöt liittyvät muun muassa koulupudokkuuden ehkäisyyn, monikulttuurisuuteen, etsivän nuorisotyön kehittämiseen ja sukupuolisensitiivisyyden lisäämiseen.

Tiedottaminen vuoden 2012 helmikuun hankeavustusten hausta olisi voinut olla tehokkaampaa. Hakuaika koettiin lyhyenä. Tärkeää on tukea ja kannustaa myös ELY-keskuksia aktiiviseen tiedottamiseen ohjelmaan ja rahoitukseen liittyen, jotta ohjelmassa esitetyt alueelliset ja paikalliset toimenpide-ehdotukset toteutuisivat mahdollisimman laaja-alaisesti.

HYVÄÄ:

- Poikkihallinnollisen ohjelman työryhmän olemassaolo mahdollistaa ohjelman ajantasaisen seurannan sekä informaatio-ohjauksen eri hallinnonaloilla.

KEHITETTÄVÄÄ:

- Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman hankeavustusten hausta tulee tiedottaa vastaavuudessakin, jotta varmistetaan monipuolinen hakijakunta ja uusien, innovatiivisten kehittämistoimien toteutuminen.

Käytetyt arviointimateriaalit:

- Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman 2012-2015 toimeenpanoon jaettu rahoitus 2012
(http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/nuorisotyon_avustukset/kehittamisohjelma/myonnetyt/LANUKE_2012.pdf)
- Hankeavustusten saajien haastattelut, 2 kpl

LIITE: Arviointiasetelma

Arvioitava asia	Arviointikysymys	Arviointimateriaali
Ohjelman valmistelu		
2007-2011 ohjelman arvioinnin hyödyntäminen	Miten aiemman ohjelman arviointia hyödynnettiin uuden ohjelman valmistelun pohjana?	Aiemman ohjelman arvioinnit, uusi ohjelma valmistelumateriaaleineen.
osallisuus	Kuinka erilaisille ryhmille taattiin yhdenvertaiset mahdollisuudet osallistua ohjelman valmisteluun? Millaisia vaikutuksia näiden ryhmien osallistumisella oli ohjelman valmisteluun?	Ohjelman valmistelun materiaalit, annetut lausunnot, valmistelijoiden haastattelut. Ohjelmaluonnos, annetut lausunnot ja tehdyt muutokset.
hallinnon avoimuus	Miten valmisteluprosessin avoimuus varmistettiin? Miten ohjelman valmisteluun osallistuneet kokivat hallinnon avoimuuden valmisteluprosessissa?	Ohjelman valmistelun materiaalit, annetut lausunnot, valmistelijoiden haastattelut. Annetut lausunnot ja muu saatu palaute, mahdolliset valmistelijoiden ja ohjelman valmisteluun osallistuneiden haastattelut.
Ohjelman vastaavuus nuorten elämän ongelmiin	Miten ohjelman tavoitteet vastaavat nuorten elämän ongelmiin?	Ohjelman tavoitteiden vertaaminen yhteiskunnallisen keskustelun nuorisoteemoihin sekä viimeaikaisen nuorisotutkimuksen tuloksiin
Ohjelman koherenssi	Onko ohjelma sisäisesti yhtenäinen ja koherentti kokonaisuus?	Ohjelma itsessään.
Ohjelman toteuttamisen käynnistyminen	Miten ohjelman toteuttaminen on käynnistynyt valtiohallinnossa sitä toteuttavilla tahoilla?	Ohjelman seurantamateriaali, johtoryhmän tiedot.